

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.243
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
завідувачу кафедри політичних наук,
професору кафедри політичних наук,
доктору політичних наук, професору
МОНОЛАТІЮ Івану Сергійовичу
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

Відгук

офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента, доцента
кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича
Макух-Федоркової Іванни Іванівни
на дисертаційну роботу Савлюка Богдана Івановича
«Український націоналізм у сучасному інформаційному просторі України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052
«Політологія», галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дослідження. Актуальність дисертації Б. Савлюка зумовлена фундаментальними трансформаціями сучасного інформаційного простору, в якому медіа перетворилися з інструменту інформування на повноцінного політичного актора, здатного не лише забезпечувати обмін інформацією, а й конструювати політичну реальність та поширювати ідеології. У XXI ст. медіа вже не обмежуються передачею інформації, а активно впливають на формування суспільної думки, політичних поглядів громадян і сучасного українського націоналізму.

В умовах Війни за Незалежність України проти російської агресії український націоналізм набуває особливого значення як стратегічний ресурс

інформаційного спротиву та ключовий чинник національної консолідації. Як справедливо зазначає автор, від подачі інформації та вираженості медійних оцінок напряду залежить історична пам'ять нації та суспільний резонанс, який, у свою чергу, впливає на політику держави. У цьому контексті дослідження є стратегічно необхідним для розуміння механізмів збереження політичної суб'єктності української нації в умовах глобальних викликів та інформаційної війни.

Дослідження механізмів медійної репрезентації націоналізму є надзвичайно своєчасним, оскільки воно дозволяє простежити еволюцію цього явища від етапу стигматизації до утвердження як елемента державної ідеології. Дисертант переконливо доводить, що сьогодні відбувається суттєве переосмислення націоналізму: від радикальних штампів до героїзації та суспільного визнання. Це особливо важливо з огляду на те, що український націоналізм тривалий час інтерпретувався суперечливо, часто під впливом зовнішніх, зокрема російських, пропагандистських конструкцій.

Наукова актуальність роботи підсилюється наявною дослідницькою прогалиною: попри значну кількість праць, присвячених націоналізму, роль медіа як чинника його сучасної трансформації залишається недостатньо осмисленою. Автор обґрунтовує, що сучасний український націоналізм є результатом постійної медійної реконструкції, яка відбувається через журналістику, телевізійний дискурс та цифрові платформи.

У цьому контексті робота має як теоретичне значення для розвитку політичної науки, так і практичну важливість для формування політики інформаційної безпеки України, розробки стратегій протидії дезінформації та деколонізації національної свідомості. Дослідження Б. Савлюка дозволяє глибше зрозуміти, як медіа, виконуючи мобілізаційну та консолідаційну функції, перетворюють націоналізм на адаптивну ідеологію, спрямовану на захист державності

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Ступінь обґрунтованості результатів дослідження є високим,

що забезпечується чіткою логікою викладу, від аналізу теоретико-методологічних засад медіа та ідеологій до вивчення конкретних механізмів впливу різних типів медіа на сприйняття націоналізму.

Методологічна основа дослідження є репрезентативною. Автор вдало поєднує системний підхід, інституційний метод та структурно-функціональний аналіз із спеціальними методами дослідження меді – дискурс-аналізом та контент-аналізом. Такий інструментарій дозволив дисертанту показати зміну лексики медіа від «радикалів» до «героїв» та обґрунтувати перехід націоналізму у загальносуспільний дискурс.

Важливим чинником обґрунтованості є широка джерельна база (324 найменувань), яка включає наукові праці провідних західних та українських дослідників (Е. Сміта, Е. Гелнера, В. Кулика та ін.), нормативно-правові акти, матеріали сучасних українських медіа та соціологічні дані.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше:

- Встановлено системний взаємозв'язок між медійними матеріалами і процесами формування сучасного українського націоналізму як динамічної ідеологічної конструкції. Дисертант доводить, що в умовах інформаційного суспільства націоналізм перестає бути лише історичною спадщиною і стає продуктом постійної медійної реконструкції. Медіа виступають не просто каналом трансляції ідей, а структурним елементом політичного процесу, який визначає межі суспільного сприйняття націоналізму, формує його ціннісний зміст та безпосередньо впливає на рівень його легітимності в публічному просторі. Націоналізм розглядається як динамічне явище, що трансформується залежно від політичних умов та зовнішніх загроз.
- Здійснено комплексний порівняльний аналіз впливу проросійських та проукраїнських медіа на розвиток націоналістичного руху. Автор виявив полярні стратегії: проросійські медіа («Страна.ua», «112», «ZIK») використовували стратегію делегітимації, ототожнюючи націоналізм із нацизмом та радикалізмом для розколу суспільства. Натомість проукраїнські медіа («Український тиждень», «Українська правда», «ТСН») реалізовували

стратегію легітимації, інтегруючи націоналістичні ідеї у загальносуспільний дискурс через висвітлення боротьби за державність.

- Сформульовано концептуальне положення про сучасний український націоналізм як адаптивну мобілізаційну ідеологію. Обґрунтовано, що під впливом безпекових чинників (агресія РФ) націоналізм трансформується з опозиційної чи маргінальної форми у державницький рівень. Медіа стали каталізатором цього переходу, виконуючи консолідаційну функцію та впроваджуючи ефект «гуртування навколо прапора», що дозволило націоналізму стати основою національного спротиву.
- Введено в науковий обіг та операціоналізовано поняття «ліберальна агенда». Під цим терміном розуміється системне фокусування медіа на правах людини, індивідуалізмі та цінностях відкритого суспільства, що в українських реаліях часто вступає в ідеологічну конкуренцію з націоналістичною парадигмою. Автор детально операціоналізував це поняття через систему тематичних (ЛГБТ, гендер), лексичних (маркування націоналістів як «радикалів») та структурних маркерів у медіатекстах.

Удосконалено та набули подальшого розвитку:

- Розумінню ролі медіа у деколонізації національної свідомості та демонтажі імперських наративів. Доведено, що через медіа здійснюється масштабна ревізія історичної пам'яті та руйнування міфу про «братерські народи». Медіа стали інструментом «війни сенсів», деконструкції концепту «руського міра» та формування нової моделі суб'єктності української нації.
- Дослідження трансформації суспільного образу націоналізму від фази «стигматизації» до «героїзації». Дисертант простежив зміну медійної лексики: від радянсько-проросійських штампів «екстремісти» та «бандерівці» до легітимних означень «захисники» та «герої». Це підтверджено соціологічними даними про зростання підтримки ОУН-УПА та постаті С. Бандери, що стало результатом зміни вектору мейнстримних медіа після 2014 та особливо 2022 рр. Особливу роль у цьому відіграла героїзація добровольчих формувань (наприклад, полку «Азов») як символів жертвності та професіоналізму.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Використовуючи ідеї, розробки, твердження, емпіричні дані та результати досліджень інших науковців у своїй дисертації, Б.І. Савлюком здійснюється посилення на відповідні джерела інформації. У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату чи інших порушень академічної доброчесності, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором дослідження, результати якого викладені у кваліфікаційній науковій праці.

Дисертація **Савлюка Богдана Івановича**, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає встановленим вимогам до змісту та оформлення академічних текстів. Вона написана доступною для розуміння її положень мовою, позначена логікою викладу результатів дослідження (від теоретико-методологічних засад до аналізу трансформацій медіадискурсу в умовах війни), доказовістю висновків та рекомендацій.

Теоретичне та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання.

Теоретичне значення основних положень, результатів та висновків дисертації полягає в тому, що вони можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти при викладанні дисциплін із політичної науки, соціології масової комунікації, державного управління та медіадосліджень. Запропонована автором концептуалізація сучасного українського націоналізму як адаптивної мобілізаційної ідеології може слугувати теоретичною моделлю для подальшого наукового вивчення процесів ідеологічної трансформації та політичної комунікації. Введення в науковий обіг та операціоналізація поняття «ліберальна агенда» через систему тематичних, лексичних та структурних маркерів суттєво розширює методологічний інструментарій аналізу сучасного медіадискурсу.

Практичне значення дослідження полягає у можливості безпосереднього використання його результатів для вдосконалення державної політики інформаційної безпеки України в умовах Війни за Незалежність. Отримані висновки можуть бути застосовані в діяльності Ради національної безпеки і

оборони України, Служби безпеки України, Міністерства оборони та Кіберполіції при розробці стратегій протидії дезінформації та інформаційним впливам держави-агресора.

Результати роботи також можуть бути враховані: при виробленні концепцій державної комунікаційної політики в умовах воєнного стану; у процесі реалізації заходів із деколонізації національної свідомості та демонтажу імперських наративів у публічному просторі; у діяльності медіаспільноти для розроблення редакційних політик та етичних стандартів висвітлення ідеологічно чутливих тем національної ідентичності; при створенні навчальних курсів і тренінгів із політичної комунікації та медіаграмотності, спрямованих на підвищення рівня критичного мислення та захист суспільства від маніпуляцій

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (десять підрозділів), висновків, списку використаних джерел (324 найменування) та додатків. Загальний обсяг – 258 сторінок (основний текст – 195 сторінок), що повністю відповідає вимогам до робіт рівня доктора філософії. Оформлення роботи відповідає встановленим стандартам. Аналіз тексту свідчить про дотримання автором принципів академічної доброчесності.

Повнота викладення наукових положень у опублікованих працях. Основні результати дисертації відображені у 3 наукових статтях у фахових виданнях категорії «Б» та апробовані на 2 міжнародних науково-практичних конференціях (2025, 2026 рр.).

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи:

1. Необхідність глибшого аналізу трансформації Telegram-каналів у 2022-2026 рр. Автор справедливо виокремлює сьомий період розвитку медіаполітики (з 2022 р.), який характеризується ефектом «гуртування навколо прапора» та посиленням державної регуляції. Водночас, дисертант зазначає, що Telegram став лідером споживання новин (з 20% у 2021 р. до 60% у 2022 р.), проте цей сегмент залишається поза правовим регулюванням і часто стає майданчиком

для «аматорського» висвітлення ідеологічних питань. Було б доцільно розширити аналіз того, як саме децентралізована та часто анонімна природа Telegram впливає на конструювання націоналістичного дискурсу порівняно з традиційним телемарафоном «Єдині новини», де панує жорстка редакційна політика.

2. Перспективи синтезу націоналістичної та ліберальної парадигм. У дисертації вводиться та операціоналізується поняття «ліберальна агенда», яка часто подається як антагоністична націоналістичній доктрині. Проте автор згадує думку З. Бжезінського про «драматичний шлюб» між українським націоналізмом і демократією під час Помаранчевої революції. У цьому контексті виникає питання для дискусії: чи можливе в сучасному медіапросторі формування гібридного дискурсу «ліберального націоналізму», який би поєднував захист прав особистості з мобілізаційними цінностями нації, чи ці категорії залишатимуться в стані постійної медійної конкуренції, як це описано у другому розділі.
3. Трансформація олігархічного впливу в умовах воєнного стану. Дисертант ґрунтовно аналізує олігархічну модель медіа як чинник викривлення національної ідеї. Автор зазначає, що з 2022 р. відбувся демонтаж прямої власності (наприклад, вихід Р. Ахметова з медіаринку), але олігархічний чинник трансформувався у вплив через фінансування телемарафону та «джинсу». Робота виграла б від чіткішої артикуляції того, чи ефект «гуртування навколо прапора» справді нівелює олігархічні інтереси, чи лише створює нову форму медійної мімікрії, де патріотична риторика використовується для легітимації статус-кво великого капіталу.
4. Методологічні ризики «героїзації» у медіадискурсі. У третьому розділі доведено перехід націоналізму від стадії «стигматизації» до «героїзації». Автор наводить дані про зростання підтримки С. Бандери до 74% у 2022 р. Проте, з наукової точки зору, було б цікаво почути думку дисертанта щодо ризиків «міфологізації» історії, коли медіа замість критичного осмислення минулого створюють спрощені героїчні наративи. Чи не веде така швидка

зміна вектору медіа від радикалізму до глорифікації (наприклад, у випадку полку «Азов») до втрати глибини аналізу ідеології націоналізму в широкому суспільному дискурсі?

5. Порівняльний аспект сприйняття українського націоналізму за кордоном. Автор зауважує, що до 2022 р. західні медіа часто переймали російські кліше («нацисти», «екстремісти»), але з початком повномасштабного вторгнення почали представляти націоналізм у контексті героїчного спротиву. Хоча об'єктом дослідження є інформаційний простір України, робота лише фрагментарно торкається механізмів впливу міжнародного медіадискурсу на внутрішньоукраїнську легітимацію націоналізму. Було б доцільно уточнити, наскільки українські медіа орієнтуються на західні стандарти «журналістики об'єктивності» при висвітленні ідеологічно чутливих тем національної ідентичності.
6. Технічне оформлення та якість мовного оформлення. Дисертаційна робота містить низку об'ємних таблиць, зокрема Таблицю 1.1 «Порівняльна характеристика нормативних теорій преси», Таблицю 1.2 «Порівняльна характеристика медіасистем за Д. Галліном та П. Манчіні» та Таблицю 3.1 «Видавнича діяльність ОУН у 1940-1950 рр.», які за своїм обсягом та значною фактологічною насиченістю дещо перевантажують основний текст дослідження. Автору було б доцільніше винести ці таблиці у «Додатки», залишивши в основних розділах лише лаконічні аналітичні узагальнення наведених у них даних. Щодо мовного оформлення, то попри загалом високий науковий рівень викладу, у тексті зустрічаються окремі технічні, граматичні та стилістичні помилки.

Наведені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Савлюка Богдана Івановича «Український націоналізм у сучасному інформаційному просторі України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія», галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», є

самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані і достовірні наукові результати. Отримані результати мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення.

Дисертаційна робота Савлюка Б.І. відповідає спеціальності 052 «Політологія» і вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за відповідною спеціальністю.

Офіційний опонент:

Кандидат політичних наук,
доцент, доцент кафедри міжнародних відносин
та суспільних комунікацій
Чернівецького національного
університету
імені Юрія Федьковича

Іванна МАКУХ-ФЕДОРКОВА

